

ACTIVITATEA ORGANIZAȚIEI PARTIDULUI NAȚIONAL ȘI NAȚIONAL-ȚĂRĂNESC DIN JUDEȚUL HUNEDOARA ÎN PERIOADA 1922-1928

MARIN POP

Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău
marinpop07@yahoo.com

Cuvinte cheie: Partidul Național Român, Partidul Național-Țărănesc, județul Hunedoara, Aurel Vlad, alegeri parlamentare

Keywords: Romanian National Party, the National Peasant Party, Hunedoara county, Aurel Vlad, elections

Continuăm studiul nostru referitor la activitatea organizației județene a Partidului Național și Național-Țărănesc din județul Hunedoara, cu perioada 1922-1928, denumită în istorie ca decada brătienistă. Este perioada în care Partidul Național s-a aflat în opoziție, iar în toamna anului 1928 ajunge la guvernare.

Perioada 1923-1926 se caracterizează prin politica de fuziuni, reorganizarea filialelor și numeroasele alegeri parlamentare parțiale, care au dovedit forța Partidului Național în Ardeal și Banat.

Organizația P.N.R.-P.N.Ț. din județul Hunedoara a rămas una dintre cele mai puternice din Ardeal și Banat, cu toate că liderul ei marcant, Aurel Vlad, se autoizolează și trece în linia a doua de decizie în partid. El revine în forță, însă, și în cadrul P.N.Ț. ocupă poziții cheie.

Evenimentul politic major al acestei perioade l-a constituit fuziunea Partidului Național, condus de Iuliu Maniu, cu Partidul Țărănesc din Vechiul Regat, condus de învățătorul Ion Mihalache. Prin înființarea noului partid, sub titulatura de Partidul Național-Țărănesc, se crea cel mai mare partid de mase din România interbelică, capabil să asigure rotativa guvernamentală, alături de Partidul Național Liberal.

Continuăm studiul nostru referitor la activitatea organizației județene a Partidului Național Român, devenit Național-Țărănesc, după 10 octombrie 1926, din județul Hunedoara, cu perioada 1922-1928, denumită în istorie ca decada brătienistă. Este perioada în care Partidul Național s-a aflat în opoziție, iar în anul 1928, după fuziunea din 1926 cu Partidul Țărănesc din Vechiul Regat ajunge la guvernare, formând cel de al doilea mare partid din România interbelică, capabil să asigure rotativa guvernamentală.

Perioada 1923-1926 se caracterizează prin politica de fuziuni, reorganizarea filialelor și numeroasele alegeri parlamentare parțiale, care au dovedit forța Partidului Național în Ardeal și Banat. Astfel, în luna decembrie 1923 au loc noi alegeri parlamentare parțiale la Orăștie (5-6 decembrie), Reghin și Buziaș-Lipova (30 și 31 decembrie).

Datorită faptului că fruntașul politic al P.N.R. Aurel Vlad a declinat oferta de a candida la alegerile parțiale de la Orăștie, Comitetul P.N.R. din Orăștie a făcut apel la electorat pentru a boicota alegerile¹.

Prin Decretul Regal nr. 5426 din 19 noiembrie 1923, Colegiul electoral al circumscripției Orăștie a fost convocat pentru zilele de 5 și 6 decembrie, în urma

¹ *Patria*, nr. 261/1923, p. 2.

demisiei senatorului Otto Popovici. Pe data de 27 noiembrie s-a înscris în cursă ministrul Tancred Constantinescu, care a obținut mandatul, în conformitate cu articolul 46 al legii electorale din Transilvania și Banat din 1919, neavând contracandidat².

În vara anului 1925, pe data de 25 august, au fost organizate la nivelul întregii țări alegeri pentru înființarea Camerelor de Agricultură în conformitate cu noua lege votată de către Parlament la sfârșitul sesiunii din anul 1925. Constituirea noilor Camere de Agricultură avea o mare importanță și din punct de vedere politic, deoarece ele aveau dreptul, conform proiectului de lege electorală, să trimită în Parlament, la nivel național, un număr de 6 senatori.

Partidul Național, cu toate că avea rezerve asupra legalității în care se vor desfășura alegerile și a lacunelor organizării lor, hotărăște ca organizațiile sale din țară să participe.

Ținându-se cont de pactul politic opozițional pe care îl avea cu Partidul Țărănesc, conducerea partidului recomandă organizațiilor sale să colaboreze cu organizațiile locale țărăniste și să depună liste comune. Semnul electoral al alianței electorale național-țărăniste era coasa și secera. Organizațiile locale erau informate că acolo unde nu se ajungea la un acord comun în privința semnului electoral, din diferite motive, vor stabili împreună, sau dacă nu, „la nevoie” să susțină liste proprii³.

În județul Hunedoara coaliția P.N.-P.Ț. a obținut 12.172 voturi, iar liberalii doar 2.836⁴. Victoria coaliției P.N.-P.Ț. la alegerile pentru Camerele de Agricultură au dovedit forța politică a celor două partide și influența lor în rândul electoratului. De asemenea, faptul că liberalii s-au erodat la guvernare. Indicația electoratului era clară: după ieșirea liberalilor de la guvernare se aștepta un guvern P.N.-P.Ț.

Cele două partide aflate în opoziție au făcut front comun și la alegerile comunale din februarie 1926.

Deși se găseau la sfârșit de mandat, liberalii anunță, pe neașteptate, organizarea alegerilor comunale în zilele de 18-19 februarie 1926⁵.

În acest context politic, Delegațiile Permanente ale P.N. și P.Ț. s-au întâlnit, în seara zilei de 28 ianuarie 1926, acasă la Iuliu Maniu și au hotărât să ducă o luptă comună în alegeri. Acordul a fost semnat a doua zi, 29 ianuarie 1926. La el au aderat și averescani și astfel s-a creat un front comun al opoziției parlamentare.

Pe data de 30 ianuarie, delegații partidelor național (Mihai Popovici și Dumitrescu-Brăila), țărănesc (Eduard Mirto și Virgil Madgearu) și averescan (Octavian Goga și I. Petrovici) s-au întâlnit și au discutat condițiile susținerii unei singure liste în alegerile comunale. S-au stabilit mijloacele și tactica electorală. S-au întocmit instrucțiunile care să fie date organizațiilor județene. S-a dat un comunicat presei, în care cele 3 partide se angajează să abroge legea administrativă, înlocuind-o cu alta nouă, să anuleze rezultatele alegerilor, „cari constituie o provocare a țării” și să pedepsească ilegalitățile care se vor săvârși în alegeri. Recomandă tuturor organizațiilor județene „să-și dea toate silințele” și să întocmească liste comune. S-a înființat o comisie formată din Constantin Argetoianu și George G. Mironescu (P.N.), V. Madgearu și E. Mirto (P.Ț.), Trancu-Iași și Cudalbu (P.P.) pentru a superviza aplicarea în practică a acordului. Semnul electoral în alegeri era un singur punct⁶.

² A.N.I.C., F.M.A.I., dos. 13/1923, f. 1.

³ *Patria*, nr. 163/1925, p. 1.

⁴ *Patria*, nr. 185/1925, p. 1 și nr. 187/1925, p. 1.

⁵ Scurtu 1994, p. 40.

⁶ *Patria*, nr. 23/1926, p. 1.

Campania electorală nu a fost lipsită de incidente. Din Baia Mare, Sighet, Turda, Târnava Mică etc. erau transmise presei o serie de abuzuri ale guvernului liberal față de reprezentanții opoziției unite⁷.

În județul Hunedora, fruntașul politic Aurel Vlad a condus campania electorală. Pe data de 2 februarie 1926, el a organizat o întrunire politică, care a avut loc la hotelul „Central” din Orăștie. Scopul întrunirii era de a stabili tactica electorală. Îi informează pe cei prezenți de cartelul electoral încheiat între P.N.R., P.Ț. și P.S.D.. La Orăștie s-a mai hotărât încheierea unui cartel electoral local cu minoritățile etnice, la inițiativa lui Aurel Vlad.

Principalii contracandidați ai P.N.R. la Consiliul Local al orașului Orăștie erau reprezentanții L.A.N.C., în frunte cu I. Moța. Aurel Vlad a acuzat formațiunea politică respectivă și pe Moța că duceau o politică ce reducea naționalismul la antisemitism. La rândul lui, Moța, prin intermediul ziarului său „Libertatea”, îl atacă pe Aurel Vlad și P.N.R. pentru cartelul încheiat cu minoritățile etnice, în special cu maghiarii și evreii.

Lista cartelată a P.N.R. a avut câștig de cauză, obținând 723 voturi, iar Lista cetățenească a lui Moța doar 274 voturi. Listele Opoziției Unite au ieșit învingătoare în 11 localități din plasa Orăștiei, iar în trei s-a ajuns la balotaj. De asemenea, la nivelul județului Hunedoara, din cele 55 de localități în care listele Opoziției unite s-au confruntat cu liberalii, au obținut majoritatea în 25 de localități⁸.

Pe data de 27 martie 1926 guvernul condus de Ion I. C. Brătianu și-a depus mandatul, după 4 ani de guvernare.

Înainte de a-și depune mandatul a adoptat o nouă lege electorală asupra căreia insistăm datorită importanței pe care a avut-o în continuare, până la instaurarea regimului personal autoritar al regelui Carol al II-lea.

Proiectul legii electorale a fost depus la Cameră pe data de 6 martie 1926. Dezbaterile au fost aprinse și au durat aproape 3 săptămâni. Abia pe data de 24 martie a fost votată la Cameră, cu 136 voturi pentru și 3 împotrivă, iar la Senat, a doua zi, pe data de 25 martie 1926, cu 98 voturi pentru și 5 împotrivă.

Legea aducea schimbări importante, în primul rând în ceea ce privește repartizarea numărului de mandate pentru formarea majorității guvernamentale. De asemenea, pentru Transilvania și Banat, până la apariția legii din 1926, alegerile din noiembrie 1919, iunie 1920 și martie 1922 s-au desfășurat în conformitate cu legea electorală adoptată de Marele Sfat Național al Transilvaniei în cadrul sesiunii parlamentare din iulie-august 1919 și sancționată de regele Ferdinand. Era diferită față de legea din Vechiul Regat. În Transilvania și Banat se vota uninominal, în două tururi de scrutin, în cazul în care nici un candidat dintr-o circumscripție electorală nu întrunea majoritate absolută de voturi. Legea electorală din 1926 aducea votul pe listă, ceea ce putem afirma că era un sistem de vot mai puțin corect față de cel din Transilvania. Nu mai aducea față în față persoane, ci liste de partide.

În ceea ce privește repartizarea mandatelor, conform articolului 90, litera b, al noii legi electorale, gruparea politică ce întrunea cel mai mare număr de voturi pe țară, dar nu mai puțin de 40%, era declarată grupare majoritară, iar celelalte minoritare. Conform articolului 92, din numărul total de voturi se deduceau mandatele atribuite grupărilor politice minoritare, în circumscripțiile unde au obținut majoritate absolută. Apoi, gruparea politică ce obținea minim 40% din numărul total de voturi valabil exprimate primea jumătate din numărul total de mandate. Cealaltă jumătate se împărțea

⁷ *Patria*, nr. 26/1926, p. 2.

⁸ Orga 2001, p. 364-366.

între toate grupările, inclusiv cea majoritară, care mai primise 50%, proporțional, în funcție de procentajul obținut. În cazul în care nici o grupare nu întrunea 40% din numărul total de voturi, mandatele se împărțeau proporțional, în funcție de procente obținute de fiecare partid. Pragul electoral a fost fixat la minim 2% din voturi pe țară⁹.

Existau cazuri, la fel ca la alegerile parlamentare precedente, în care un candidat de deputat sau senator obținea mandatul în mai multe circumscripții electorale. În conformitate cu articolul 124 al noii legi el avea obligația ca în termen de 10 zile de la verificarea mandatelor să opteze pentru unul dintre ele. De asemenea, în cazul în care un mandat rămânea vacant din diferite motive (demisie, deces etc.) electoratul urma să fie convocat în maxim două luni de la vacantarea mandatului¹⁰.

În concluzie, putem afirma că noua lege electorală reprezenta un regres, atât pentru P.N., în special pentru Transilvania și Banat, dar și pentru electoratul care nu mai alegea persoana, ci o listă de partid. În ceea ce privește „zestrea guvernamentală” sau „prima” cum i s-a mai spus, deși la vremea respectivă P.N. a contestat-o vehement, după preluarea puterii de către P.N.Ț. ea nu a fost schimbată.

Legea a fost contestată la vremea respectivă nu numai de partidele politice din Opoziție, care o considerau de inspirație musoliniană, ci și de opinia publică. Pamfil Șeicaru îl cita pe Maurice Duverger, care spunea despre scrutinul pe listă și reprezentarea proporțională că „favorizează dominația partidului și corespund, de alt fel foarte bine, structurii colective a partidelor comuniste sau fasciste”. La fel și Pamfil Șeicaru insista asupra faptului că legea era inspirată de cea fascistă și că deși a fost contestată de P.N. și P.Ț. nu au schimbat-o în momentul în care au ajuns la guvernare¹¹.

Înainte de a se prezenta la Palat pentru a depune mandatul guvernului liberal, Ion I. C. Brătianu s-a prezentat la Cameră și la Senat, unde a dat citire decretului de dizolvare a Parlamentului. De a doua zi, 28 martie, au început consultările șefilor de partide, care s-au prezentat, pe rând, în audiență la Rege. Astfel, au fost primiți Nicolae Iorga, Alexandru Averescu și Ion Mihalache. Regele Ferdinand le-a cerut să realizeze un guvern de concentrare națională, iar dacă nu era posibil, să prezinte fiecare partid câte o listă ministerială¹². Conform indicațiilor electoratului, cele mai mari șanse pentru a prelua puterea o aveau Partidul Național și Partidul Țărănesc.

Pe data de 29 martie 1926, averescanii au propus P.N. și P.Ț. fuziunea „fără condiții” sub președinția sa, la fel ca și guvernul ce urma să fie alcătuit. Propunerea a fost respinsă categoric de șefii celor două partide. În aceeași zi, fruntașul politic Vasile Goldiș i-a prezentat lui Iuliu Maniu un memoriu, în numele colaboratorilor săi politici apropiați, I. Lupaș și I. Lapedatu. El îi aducea la cunoștință că dacă înțelegerea cu țărăniștii se va face vor rămâne în cadrul P.N., pe care îl vor sprijini „fie în opoziție, fie la guvern”. Dar, dacă înțelegerea nu se realiza, își rezervau dreptul de a da concurs noului guvern. Tot pe data de 29 martie au avut loc negocieri între P.N. și P.Ț. pentru încheierea unui acord de guvernare național-țărănist, sub președinția lui Iuliu Maniu. Se pare că țărăniștii au renunțat la conducerea Ministerului de Interne și împărțirea egală a posturilor de prefecți. Țărăniștii urmau să desemneze prefecți în 31 județe, iar P.N. în 41. Iuliu Maniu a insistat ca mai întâi să fie prezentate liste separate, deoarece, dacă regele dorea, într-o oră se putea constitui o listă comună, bazată pe acordul dintre P.N. și P.Ț.¹³.

⁹ SJCj AN, FVB, inv. nr. 2, dos. 253, f. 9 (Aici se găsește Legea electorală din anul 1926, aparținând fostei biblioteci a lui Valeriu Braniște).

¹⁰ SJCj AN, FVB, f. 10.

¹¹ Șeicaru 1963, p. 71.

¹² *Patria*, nr. 70/1926, p. 1.

¹³ Scurtu 1994, p. 42; *Patria*, nr. 71/1926, p. 1; nr. 72/1926, p. 1.

Într-o primă variantă, Nicolae Iorga a prezentat regelui o listă ministerială¹⁴, dar regele Ferdinand îi cere o listă comună a naționalilor și țărăniștilor, ceea ce s-a și întâmplat în aceeași zi. Dar, tot N. Iorga menționează că lista nu era completă, ceea ce ar fi creat suspiciuni regelui că în spate s-ar fi ascuns nominalizări ca a lui C. Stere, pe care-l considera „primejdios, cu planuri ascunse”¹⁵.

În audiența pe care i-a oferit-o generalului Averescu, regele sublinia că dorește un guvern format din cele 3 partide de opoziție: Partidul Național, Partidul Poporului și Partidul Țărănesc¹⁶.

Însă, în noaptea de 29 spre 30 martie 1926, denumită de conducerea P.N. „noaptea trădării”, între orele 10 și 11, erau văzuți că intrau la Cotroceni patriarhul Miron Cristea, împreună cu fostul ministru liberal Al. Constantinescu. Se presupunea că ei ar fi făcut presiuni asupra regelui, în numele lui Ion I. C. Brătianu, să nu-l numească premier pe Iuliu Maniu, ci pe Alexandru Averescu. În dimineața zilei de 30 martie, la orele 8, generalul Averescu intra, „pe ușa din dos”, la Cotroceni. La ora 9 era văzut că sosea Vasile Goldiș în frac, iar la orele 10 cabinetul Averescu depunea jurământul. În acest mod, „voința națiunii, exprimată prin partide constituționale, era la picioarele lui Brătianu”¹⁷.

Referitor la modalitatea în care generalul Alexandru Averescu a ajuns să fie desemnat prim ministru, Pamfil Șeicaru subliniază că el a recurs „la învrăjbirea confesională spre a disloca partidul național”. Era un „monstruos expedient folosit ca să se dea o legitimare guvernului Alexandru Averescu în fața opiniei publice”. Negocierile dintre general și I. I. C. Brătianu s-au dus „în mare taină” și s-au terminat în momentul când fostul prim ministru și-a depus mandatul. Consultările cu șefii de partide care au urmat au fost făcute „spre a salva aparențele”, iar „farsa consultărilor a avut și un accent de perfidie care dezonoară”, respectiv s-a cerut P.N. și P.Ț. să prezinte și liste separate și o listă comună de guvernare, ceea ce constituia „un mijloc de a creia dihonii mulțumită indiscrețiilor voite care s-au făcut de palat”. A fost un moment politic unic în analele luptei politice interbelice. Miniștrii naționali și țărăniști desemnați așteptau cu frăcările pregătite să se deplaseze la Palat pentru a depune jurământul. Între timp, generalul Averescu era însărcinat să formeze guvernul, iar peste o oră depunea jurământul cu întreg cabinetul. Din el făceau parte și trei fruntași politici ai P.N. și anume: Vasile Goldiș, Ioan I. Lapedatu și Ioan Lupaș. Toți trei erau de religie ortodoxă și de aici ipoteza lui Pamfil Șeicaru că generalul Averescu s-a folosit de diferența confesională din cadrul P.N.¹⁸. Cei trei fruntași au fost catalogați de Nicolae Iorga cu termenul de „fripturiști”¹⁹.

¹⁴ Iată lista ministerială a Partidului Național prezentată Regelui de Nicolae Iorga: Iuliu Maniu, președinția Consiliului de Miniștri, fără portofoliu; Alexandru Vaida Voevod, la Interne; Constantin Argetoianu, la Externe; Stelian Popescu, la Justiție; Oromolu, la Finanțe; Mihai Popovici, la Industrie și Comerț; G. G. Mironescu, la Instrucție Publică; Generalul Mircescu, la Război; Demetrescu-Brâila, la Sănătate; G. Tașcă, la Muncă; Vasile Goldiș, Artele și Cultele; Lucasievici, la Agricultură; D. R. Ioanițescu, Comunicațiile; Butureanu, Lucrările Publice; I. Pelivan, ministrul Basarabiei; Caramfil și Voicu Nițescu, subsecretari de stat la Interne și P. Țoni, subsecretar de stat la Agricultură (*Patria*, nr. 71/1926, p. 1).

¹⁵ Iorga 1981, p. 100-101.

¹⁶ *Patria*, nr. 72/1926, p. 1.

¹⁷ *Voința Banatului*, nr. 19/1926, p. 1.

¹⁸ Șeicaru 1963, p. 14; Într-adevăr au trecut de partea Partidului Poporului și alți fruntași politici ai P.N. de religie ortodoxă: Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Victor Moldovan, Laurențiu Oanea.

¹⁹ Șeicaru 1963, p. 14; Manolescu 1993, p. 59.

Plecarea lui Goldiș la partidul averescan a fost aspru taxată și de fruntașul politic hunedorean Aurel Vlad. Între cei doi fruntași politici nu exista o relație tocmai cordială de multă vreme. În anul 1925, Aurel Vlad l-a atacat pe Vasile Goldiș în privința unor probleme economice, afirmând că acesta era de o „pănură cu țărâniștii lui Stere” și că „visează un stat socialist”²⁰.

Plecarea grupării conduse de Vasile Goldiș a generat unele disensiuni în cadrul organizației hunedorene și plecări la averescani. Astfel, pe data de 18 aprilie 1926, are loc, la Deva, sub președinția lui Petru Groza o întrunire a aripilor dizidente, care plecase din P.N.R. Printre aceștia se numărau Silviu Dragomir, Sebastian Bornemisa, protopopii ortodocși V. Goron, N. Brânzeu și I. Morariu, E. Tătar, V. Bora și C. Glava²¹.

Noul guvern condus de generalul Averescu a dizolvat Parlamentul și a organizat noi alegeri, care au fost fixate pentru data de 25 mai 1926 la Cameră, 28 mai la Senat și 10 iunie la cea de senatori ai consiliilor comunale și județene. Noul Parlament era convocat la București pentru data de 25 iunie 1926.

În fața acestei situații dificile pentru Partidul Național, în care Iuliu Maniu, candidat la funcția de primministru, renunțase la șefia partidului, ardelenii s-au solidarizat cu liderul lor și au convocat la Cluj, pe data de 9 aprilie 1926, Comitetul celor o sută. Totodată, conducerea județului Sălaj a P.N. se adresa organizațiilor partidului din întreg județul printr-un comunicat în care se aducea la cunoștință trădarea politică a celor trei, subliniind faptul că „Goldiș și consorții pentru noi, din ciasul trădării lor - sunt morți politicește”. Se anunța faptul că pe data de 9 aprilie la Cluj și 11 aprilie la București „se va stabili procedura definitivă a partidului în fața situației politice”.

În același timp, la Clubul partidului din București, pe data de 7 aprilie, s-a întrunit Delegația Permanentă împreună cu reprezentanții organizațiilor județene și cu foștii parlamentari pentru a examina situația nou creată. În urma acestei ședințe s-a redactat un comunicat care a fost dat presei. Se sublinia că liderii partidului întruniți la București au constatat că soluția dată de guvern pentru situația de criză însemna „înlăturarea voinței limpede manifestată a națiunii în toate consultațiunile electorale și triumful forțelor oculte contra partidelor democratice”. Se exprima „mirarea în privința modului cu totul neobișnuit în care s-a făcut trecerea puterii asupra guvernului”, care era „repudiat de țară, înlăturându-se pentru a treia oară, dela cârma Statului partidul național cu toate că avea în favoarea sa încrederea țării”. Din această cauză partidul hotărăște „să lupte cu ultima energie pentru doborârea guvernului liberal camuflat al generalului Averescu”. Era înfierat cu tărie, „oportunismul personal și imoralitatea politică”²².

La Cluj, pe data de 9 aprilie 1926, începeau lucrările Congresului Comitetului Central din Ardeal și Banat al Partidului Național, la care au participat delegații tuturor organizațiilor „într-un număr impunător”. Erau de față membrii Comitetului Executiv, al Comitetului Central din Ardeal și Banat, toți vechii președinți ai organizațiilor județene și delegații tuturor orașelor și județelor. De asemenea, au participat și reprezentanți și delegați din Vechiul Regat.

La intrarea președintelui partidului, Iuliu Maniu, întreaga asistență a izbucnit „într-o sinceră și însuflețită manifestație de simpatie”, în urale, care au durat câteva minute: „Trăiască Partidul Național”, „Trăiască Iuliu Maniu”. Mulțimea a intonat, apoi imnul „Deșteaptă-te române”. Iuliu Maniu a luat cuvântul și a rostit un impresionant discurs. Raportul Comitetului Central a fost citit de către Voicu Nițescu, după care a

²⁰ Orga 2001, p. 368; *Solia Dreptății*, nr. 4/1925, p. 1; nr. 20/1925, p. 1.

²¹ *Solia Dreptății*, nr. 18/1926, p. 1.

²² *Gazeta de Duminecă*, nr. 15/1925, p. 1.

fost adoptată o rezoluție. La punctul 1 al Rezoluției se sublinia faptul că conducerea Partidului Național „a făcut toate eforturile omenești cu puțință spre a crea o situație din care să resară cu necesitate o guvernare democratică întemeiată pe voința națională”. În continuare, se afirmă că în conformitate cu alegerile parțiale pentru Parlament, a celor pentru Camerele Agricole și pentru Consiliile comunale, cel îndreptățit să formeze noul guvern era Partidul Național²³, dar „a fost adus la cârma țării în disprețul tuturor normelor constituționale printr-o lovitură de culise, cu ajutorul unei legi electorale anume întocmite, un guvern de camuflaj liberal, lipsit de orice baze populare, pătat de imoralitatea unei trădări politice”. Sunt aprobate demersurile conducerii centrale a partidului, în vederea realizării fuziunii cu Partidul Țărănesc și se afirmă necesitatea ca P.N. să ducă „o politică națională radicală și democratică alături de celelalte forțe democratice”. Se cere conducerii partidului să-i excludă „pe toți traficanții de situații politice a căror conduită nu este în concordanță cu principiile și metodele partidului”. În încheierea acestei rezoluții se constată „cu satisfacție deplina solidaritate și unanima însuflețire a tuturor organizațiilor”, exprimându-se, în același timp, solidaritatea și încrederea în președinții partidului, Iuliu Maniu și Nicolae Iorga. A urmat un nou și impresionant discurs al președintelui Iuliu Maniu, care constată cu satisfacție că Rezoluția a fost primită în unanimitate. În cuvântul său, el afirmă că Partidul Național nu era rodul unor ambiții personale sau „un fruct al capriciului”, ci era rezultatul unor aspirații de veacuri ale neamului românesc din Transilvania și că de dragul unor interese de moment nu se puteau jertfi idealul partidului. Vorbește, apoi, despre rostul partidelor politice și despre principiile partidului, care stau și azi la baza existenței P.N.Ț. Primul principiu enunțat de către Iuliu Maniu era cel al **unității naționale și libertății naționale**, principiu pe care el spune că partidul nu l-a părăsit niciodată, „nici ca gândire, nici ca metodă”. Cel de al doilea principiu este cel al **democrației**, pentru că, spune el, „dorința noastră este ca masele să aibă un cuvânt hotărâtor în această țară”. Cel de al treilea principiu de bază al partidului este **dreptatea socială**. Conform acestui principiu, Iuliu Maniu spune că Partidul Național a ajutat, întotdeauna, pe cel slab, „ca să nu fie copleșit de cel tare”. În continuarea discursului său, afirmă că partidul dorea instaurarea unui „parlamentarism real”, în cadrul unei monarhii constituționale și se declară împotriva dictaturii, făcând aluzie la simpatiile musoliniene ale lui Averescu. Lovitura aplicată Partidului Național de către rege spune că ea a fost dată nu partidului, ci democrației românești. În consolidarea acestei democrații el era încrezător în forța tineretului, care credea în principiile Partidului Național²⁴.

Au fost revăzute componentele Comitetului Executiv și Comitetului de o sută al P.N.R., care se descompletaseră în urma plecării „fripturiștilor”. Comitetul Executiv a fost completat cu următorii fruntași politici: Aurel Vlad, Iuliu Moldovan, Iuliu Hațieganu, Petre Poruțiu, Mihail Șerban, Candid David, Petru Debu și Octavian Rusu²⁵.

În județul Hunedoara, campania electorală a fost condusă de fruntașul politic Aurel Vlad, care revenise în prima linie de conducere a partidului, după o perioadă de autoizolare. În perspectiva alegerilor, el inițiază un vast proces de reorganizare al filialei partidului. Pe data de 16 aprilie 1926, are loc ședința de constituire a organizației județene, care cuprindea fruntași politici cu vechi state în P.N.R., încă înaintea de 1918.

Strategia electorală a organizației hunedorene și a P.N. a fost cea de a ataca ilegalitatea aducerii la guvernare a partidului averescan. De asemenea, problema

²³ *Gazeta de Duminecă*, nr. 16/1926, p. 3.

²⁴ SJCj AN, FVB, inv. nr. 4, dos.132, f. 3; *Gazeta de Duminecă*, nr. 16/1926, p. 4.

²⁵ *Solia Dreptății*, nr. 16/1926, p. 1; Orga 2001, p. 373-374.

minorităților, cu care Octavian Goga și partidul său a încheiat un cartel electoral a fost un subiect de atac împotriva guvernului.

Pe parcursul campaniei electorale și a alegerilor se petrec și aici incidente. Cel mai grav, care a fost mediatizat, pe larg, de presă a fost cel din localitatea hunedoreană Ruși. Aici jandarmii au deschis focul asupra cetățenilor veniți la vot. Bilanțul a fost unul tragic, înregistrându-se și 2 morți. Sunt acuzați, în special, Octavian Goga, ministru de Interne și Petru Groza, ministrul Ardealului, care nu au permis participarea fruntașilor naționali hunedoreni la înmormântarea victimelor²⁶.

Alegerile parlamentare s-au soldat cu victoria partidului de guvernământ al generalului Averescu, care a obținut, la nivel național, 52,09% din numărul total de voturi și 292 de mandate în Adunarea Deputaților. Blocul Național-Țărănesc a obținut 27,7% și 69 de mandate. Liberalii au obținut doar 7,34% și 16 mandate. Peste procentul de 2%, care conform noii legi electorale reprezenta pragul de intrare în Parlament, s-a situat doar Liga Apărării Național-Creștine (L.A.N.C.), care a obținut un procent de 4,97% și 10 mandate²⁷.

În Ardeal și Banat au votat 844.193 alegători din care: P.N. – 341.541 voturi; Guvernul (cartelat cu minoritățile) – 389.511; P.N.L – 28.109; cuziștii – 41.834; socialiști – 17.291; comuniștii – 25.903.

Partidul Național a obținut în Ardeal majorități absolute în 7 județe din 11 ale Blocului Național (8 dacă punem în calcul și județul Bihor)²⁸. În județele cu majoritate absolută a P.N. s-au obținut 21 mandate de deputați, iar în celelalte unde și-a depus liste a luat câte un mandat (10 mandate), exceptând confuzia voită de la Bihor și înafară de județele Trei Scaune, Odorhei și Ciuc, cu populație majoritar maghiară²⁹.

Conform datelor furnizate presei de agenția „Rador”, în celelalte provincii istorice s-au înregistrat următoarele rezultate: 1) În Vechiul Regat au votat 1.033.624 alegători; Blocul Național-Țărănesc a obținut 243.617 voturi, guvernul 623.425, liberalii 119.397; 2) În Basarabia au votat 300.935 alegători; Blocul Național-Țărănesc a obținut 93.307 voturi, guvernul 180.688, liberalii 21.043; 3) În Bucovina, Blocul Național-Țărănesc a obținut 22.834 voturi, guvernul – 50.285, liberalii – 7.714 voturi.

Blocul Național-Țărănesc a obținut majorități absolute în Vechiul Regat în 3 județe (Muscel, Prahova și Tulcea), iar în Basarabia doar într-unul singur (Cahul)³⁰.

Dacă comparăm rezultatele obținute de Blocul Național-Țărănesc din Ardeal și Banat cu rezultatele din celelalte provincii istorice se pot face următoarele constatări:

În Ardeal și Banat, P.N. a obținut un număr aproape egal de voturi cât listele Blocului Național-Țărănesc în toate celelalte provincii, la un loc. Guvernul a obținut în Ardeal și Banat un număr de voturi aproape egal cu cele obținute de P.N. Însă, din voturile guvernului în Ardeal și Banat, 85% erau cele ale maghiarilor, sașilor, șvabilor și evreilor. În schimb, voturile obținute de P.N. erau toate ale populației românești. În celelalte provincii guvernul a obținut un număr de voturi mai mult decât dublu, aproape triplu în Vechiul Regat, față de Blocul Național-Țărănesc.

²⁶ Orga 2001, p. 375-379.

²⁷ *Gazeta de Duminecă*, nr. 21-22/1926; Scurtu 1994, p. 45.

²⁸ *Patria*, nr. 112/1926, p. 1; Iată și rezultatele în cele 7 județe: 1) Alba: P.N. – 22.624 voturi; guvernul (averescani) – 8.589; 2) Cluj: P.N. – 26.688; guvernul – 10.434; 3) Făgăraș: P.N. – 10.102; guvernul – 4.720; 4) Hunedoara: P.N. – 35.000; guvernul – 16.000; 5) Maramureș: P.N. – 7.459; guvernul – 6.275; 6) Sălaj: P.N. – 26.053; guvernul – 23.057; 7) Someș: P.N. – 20.012; guvernul – 10.434 voturi.

²⁹ *Patria*, nr. 117/1926, p. 1.

³⁰ *Patria*, nr. 113/1926, p. 1.

Cu toate aceste rezultate, la repartitia voturilor, când, pentru prima dată Ardealul și Banatul a intrat în malaxorul noii legi electorale, s-au produs situații care merită a fi relevate. În primul rând, jumătate din totalul mandatelor rămase în urma distribuirii pe majorități absolute a fost atribuită ca primă electorală guvernului. Cealaltă jumătate a fost împărțită între partidele care au obținut peste pragul electoral de 2%, inclusiv partidului de guvernământ, adică Partidului Poporului. Astfel, Partidul Poporului a obținut 292 mandate de deputați și 105 senatori. Blocului Național-Țărănesc i s-au repartizat doar 69 mandate de deputați și 8 de senatori³¹.

În toamna anului 1926 are loc un eveniment politic de o importanță majoră pentru viața politică românească interbelică, și anume fuziunea Partidului Național, cu Partidul Țărănesc din Vechiul Regat. Iuliu Maniu devine președinte al noului partid, iar Ion Mihalache îl secunda în calitate de vicepreședinte. Astfel, prin realizarea fuziunii lua ființă cel mai mare partid de mase din România, cu o vastă plajă electorală, având în vedere că 80% din populația țării trăia în mediul rural. Totodată, noul partid s-a dovedit capabil să asigure rotativa guvernamentală, alături de P.N.L., celălalt mare partid al României interbelice, care deținea hegemonia politică în țară, datorită lui Ion I. C. Brătianu, marele om politic care se afla în fruntea partidului liberal. Urma o puternică și aspră luptă politică pentru ca noul partid să fie chemat la guvernare, ceea ce s-a întâmplat numai peste doi ani, în noiembrie 1928.

Fruntașul politic hunedorean, Aurel Vlad, revine în prima linie a partidului, el fiind ales în Comitetul Central Executiv al P.N.Ț.³²

După realizarea fuziunii la nivel național, în Ardeal și Banat au loc întruniri politice, reorganizări de filiale și Congrese județene, în cadrul acțiunii de realizare a fuziunii și la nivel local a P.N. cu P.Ț., în toamna și primăvara anului 1927.

Ideea primului ministru Averescu de a prezida un guvern de uniune națională nu a fost îmbrățișată de către liderii politici, el fiind nevoit să demisioneze pe data de 4 iunie 1927. În noaptea de 4/5 iunie regele Ferdinand I-a însărcinat cu formarea guvernului pe prințul Barbu Știrbei³³.

Noul premier a luat legătura cu șefii de partide. După discuțiile pe care le-a avut cu Iuliu Maniu, la locuința liderului național-țărănist, în noaptea de 4/5 iunie, noul prim ministru a declarat presei că la 30 de zile după dizolvarea Parlamentului vor fi organizate alegeri parlamentare libere. Partidul condus de Nicolae Iorga, însă, pe data de 5 iunie, a refuzat să intre la guvernare.

În după amiaza zilei de 5 iunie noul guvern are o primă ședință. Se hotărăște ca alegerile să aibă loc pe data de 7 iulie 1927, se desființează cenzura presei și sunt repuse în drepturi consiliile comunale dizolvate. Totodată, noul guvern a desființat ministerele pentru provinciile istorice.

Într-un discurs, primul ministru Barbu Știrbei sublinia următoarele, referitor la menirea guvernului pe care-l conducea: „Una din condițiunile esențiale ale misiunii noastre este ca alegerile viitoare să fie asigurate de cea mai desăvârșită libertate. De

³¹ Vezi, printre altele, Scurtu 1974, p. 237.

³² Arimia *et al.* 1994, p. 20. Comitetul Central Executiv al PNT a fost alcătuit din următorii fruntași politici ai celor două partide fuzionate: Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Alexandru Vaida-Voevod, Ion Pelivan, dr. Nicolae Lupu, Constantin Stere, Mihai Cantacuzino, Gheorghe Gh. Mironescu, Gheorghe Lucasievici, Demetru I. Dobrescu, Dumitru R. Ioanițescu, Emanoil Antonescu, Ștefan Cicio Pop, Mihai Popovici, Aurel Vlad (s.n.), Virgil Madgearu, Grigore Iunian, Nicolae Costăchescu, Ion Răducanu, Dumitru Căpățâneanu, Eduard Mirto, Pantelimon Halippa, Teofil Sauciuc-Săveanu, Nicolae Ghiulea. Casier: Mihai Popovici.

³³ Scurtu 1994, p. 78.

asemenea, „apărarea dispozițiilor constituționale în legătură cu Tronul și Dinastia”³⁴, având în vedere problemele legate de renunțarea la tron a principelui Carol al II-lea, problemă care reapăruse în actualitate.

Prin Înaltul Decret Regal nr. 1.858 din 5 iunie 1927, publicat în Monitorul Oficial din 6 iunie 1927 s-a anunțat dizolvarea Parlamentului și organizarea de noi alegeri, la data de 7 iulie la Adunarea Deputaților și în zilele de 10-14 iulie, pentru Senat. Noul Parlament era convocat la București pe data de 27 iulie. Decretul a fost trimis tuturor prefecților, care le-au trimis mai departe pretorilor, primarilor orașelor și notarilor, care erau rugați să facă publice dispozițiile decretului. De asemenea, erau rugați să-și îndeplinească îndatoririle pe care le aveau în vederea derulării în bune condiții a campaniei electorale³⁵.

În acest context politic are loc la Cluj, pe data de 15 iunie 1927, întrunirea Comitetului de o sută, care se întrunea tot timpul înaintea declanșării campaniilor electorale. Nu se mai întrunise de un an, din momentul în care se pregăteau alegerile din mai 1926. La apelul lui Iuliu Maniu, au participat sute de delegați, veniți din toate județele Ardealului și Banatului.

A fost adoptată o rezoluție prin care Comitetul de o sută aprobă raportul Comitetului său executiv, salută hotărârea regelui Ferdinand de a înstitui un guvern de uniune națională și aprobă dispoziția conducerii P.N.Ț., care a trimis în guvernul Știrbei 3 miniștri și un secretar de Stat. Totodată, încredințează Comitetul Executiv Provincial cu conducerea campaniei electorale, cu depline puteri de a încheia carteluri electorale provinciale sau județene. Se face apel către toți alegătorii să păstreze „desăvârșita disciplină, solidaritate și deplină abnegație personală” și îi roagă să se manifeste în mod demn, „ca cetățeni liberi, în ordine și liniște”, pe tot parcursul campaniei electorale³⁶.

Campania electorală a fost, la fel ca celelalte de până atunci, plină de abuzuri și amestec al administrației locale, îndreptate, în special, asupra candidaților P.N.Ț. În acest sens, Biroul electoral central pentru Ardeal și Banat al P.N.Ț. a adresat o circulară organizațiilor județene, în care le ruga să comunice toate abuzurile care se comiteau în campania electorală, telefonic, telegrafic sau prin curier, la sediul P.N.Ț. din Cluj³⁷.

Din județul Hunedoara, candidatul P.N.Ț. Rozvan trimitea o telegramă ministrului de Interne, pe data de 5 iulie 1927, protestând față de abuzurile și teroarea care era practică și în plasele Ilia și Dobra. Candidatul liberal, protopopul Moldovan avea la dispoziție Jandarmeria, în timp ce locuința candidatului național-țărănist era înconjurată de jandarmi. Nu a fost lăsat să țină nici o întrunire electorală. Dacă părăsea comuna Ilia era escortat de jandarmi înapoi. La o adunare electorală a candidatului liberal, protopopul Moldovan, preotul din Booz a fost amenințat că va fi împușcat de sublocotenentul de jandarmi, deoarece l-a contrazis pe candidat³⁸.

O altă situație dificilă se înregistra în comuna Pui, sediul plasei cu același nume, unde circulația era oprită. În aceste condiții, locuitorii satelor învecinate nu puteau pătrunde în localitate nici măcar pentru cumpărarea alimentelor de strictă necesitate din piața comunei. Reclamația venea din partea candidatului P.N.Ț. Mihai Tirea, care era oprit să ia contact cu alegătorii³⁹.

³⁴ SJCj AN, FVB, inv. nr. 8, dos. 92, f. 1.

³⁵ SJBh AN, F.P.A, dos. 51/1927.

³⁶ *Patria*, nr. 105/1927, p. 1.

³⁷ *Patria*, nr. 113/1927, p. 1.

³⁸ A.N.I.C., F.M.A.I., dos. 654/1927, f. 2-3.

³⁹ A.N.I.C., F.M.A.I., dos. 654/1927, f. 5.

Fruntașii politici ai P.N.Ț. din județul Hunedoara trimit o telegramă de protest ministrului de Interne, în care se subliniază, printre altele, următoarele: „Nu pentruca să reintrați în legalitate în care la noi nu mai crede nimeni până la exterminarea fanarioților, ci pentru complectarea archivei rușinoase a regimului sălbatec, să cunoașteți că timp de 3 săptămâni suntem batjocoriți la noi acasă de către cetele de venetici veniți din alte părți cari să plimbă liber, sub cuvânt de propagandă liberală, calomniați și molestați nerușinos sub scutul forței publice fără ca să ne putem apăra”. În continuarea telegramei este expusă întreaga panoplie a abuzurilor și ilegalităților autorităților locale în timpul campaniei electorale⁴⁰.

După alegeri, național-țărăniștii reproșau guvernului liberal că sașii și șvabii din localitățile Romos nu au fost lăsați să voteze. La fel, o parte din alegători din comunele Băcăinți, Bulbuc, Valea Iepii, în timp ce întreaga comună Balomiri a fost împiedicată să se deplaseze la secția de votare. În județul Hunedoara, guvernul era acuzat de furtul a 7 urne de vot⁴¹.

Abuzurile autorităților au continuat și în ziua alegerilor, prin arestarea delegaților și asistenților de la secțiile de votare⁴². În județele Târnava Mică, Turda, Maramureș, Brașov, Hunedoara, Bihor și Arad, abuzurile jandarmilor au ajuns la un grad nemaîntâlnit. În mai multe centre de votare, prin îndepărtarea bărbaților de încredere, a fost schimbat conținutul urnelor. După datele pe care le avea la dispoziție conducerea P.N.Ț., până în acel moment, astfel de ilegalități și fraude electorale s-au petrecut în două secții de votare în județele Alba și Târnava Mică, 3 în Turda, 7 în Hunedoara etc.⁴³.

În aceste condiții, după o campanie electorală plină de ingerințe din partea guvernului, la nivelul întregii țări alegerile au fost câștigate de către P.N.L, care a obținut un procentaj de 61,69 % din voturi și 318 mandate. P.N.Ț. s-a plasat pe locul doi cu un procentaj de 22,09 %, obținând un număr de 54 de deputați și 20 de mandate de senatori⁴⁴.

Cu toate ingerințele guvernărilor, electoratul românesc din Ardeal și Banat a fost din nou la înălțime, votând cu P.N.Ț., care a obținut majorități absolute în județele Alba, Cluj, Someș, Sălaj, Năsăud, Fărăraș, Caraș, Severin și Satu-Mare. De asemenea, în județele Târnava Mică, Sibiu, Timiș-Torontal și Hunedoara, P.N.Ț. a obținut majoritate relativă. P.N.L. a obținut majoritate absolută doar în județul Maramureș și majoritate relativă în județele Bihor, Arad și Turda⁴⁵. Așadar, după cum se poate observa, P.N.L. a obținut victoria doar în județele din care s-au reclamat și cele mai numeroase ilegalități.

Fruntașii politici ai P.N.Ț., Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voevod au fost, din nou, locomotivele partidului, obținând câte 3 mandate fiecare: Iuliu Maniu la București, Sălaj și Alba; Vaida Voevod la Bihor, Năsăud și Cluj. Tot 3 mandate a obținut și Aurel Vlad: la Caraș, Hunedoara și Sibiu. Mihai Popovici a obținut două mandate: la Satu-Mare și Someș.

Organizația provincială a P.N.Ț. din Ardeal și Banat a reușit să obțină 24 de mandate de deputați, la care se mai adăugau, prin optare, 4 mandate, obținute de Iuliu

⁴⁰ A.N.I.C., F.M.A.I., dos. 654/1927, f. 7.

⁴¹ Orga 2001, p. 385; *Solia Dreptății*, nr. 30/1927, p. 1.

⁴² A.N.I.C., F.M.A.I., dos. 610/1927, f. 37.

⁴³ *Patria*, nr. 123/1927, p. 1.

⁴⁴ Scurtu 1994, p. 81.

⁴⁵ *Patria*, nr. 123/1927, p. 1.

Maniu, Vaida Voevod, Aurel Vlad și Mihai Popovici, neluând în calcul mandatul lui Iuliu Maniu obținut la București. În celelalte provincii istorice P.N.Ț. a obținut doar 19 mandate de deputați, ceea ce arată forța politică a partidului în Ardeal și Banat, cu toate că aici procentul minorităților etnice era unul însemnat ⁴⁶.

Înainte de deschiderea lucrărilor Parlamentului a avut loc o întrunire a Comitetului de Direcție al P.N.Ț. acasă la Iuliu Maniu, în cadrul căreia fruntașii politici Alexandru Vaida Voevod și Aurel Vlad subliniază că în urma atitudinii P.N.L. din timpul campaniei electorale orice colaborare între cele două partide era exclusă. Comitetul a redactat un comunicat în care își exprimau „gratitudinea” față de conducătorii și fruntașii organizațiilor din teritoriu, precum și față de electorat care „au purtat cu bărbăție, devotament și sacrificiu lupta electorală, transformată în război civil, prin scoaterea în afară de lege a Partidului nostru”. Liberalii erau acuzați că în loc de alegeri libere au pus la cale un complot militar, cu execuția căruia a fost însărcinat generalul Davidoglu, și care avea ca scop falsificarea alegerilor, cu concursul întregii administrații al armatei și chiar al magistraturii. În spatele acestui general se spune că se aflau ministrul de Interne, liberal, I. G. Duca și ministrul Justiției, tot liberal, Stelian Popescu. În urma acestor incidente, P.N.Ț. a hotărât să nu participe la solemnitatea deschiderii Corpurilor Legiuitoare. Nu ratau, însă, participarea la validarea mandatelor „pentru a arăta opiniei publice grozăvia acțiunii criminale a guvernului” din timpul campaniei electorale, în speranța că „vor deștepta sentimentul de reacțiune cetățenească, care să pună în viitor stavilă încercării oricărei clici politice de a mai organiza asemenea comploturi, menite să pericliteze existența statului” ⁴⁷.

Starea de sănătate a regelui Ferdinand devenise critică. În aceste condiții liberalii au hotărât să convoace Parlamentul pentru data de 19 iulie și nu pe 27 iulie când era programat inițial. După ce Parlamentul a fost declarat legal constituit, pe data de 19 iulie, la câteva ore, 2,15, în dimineața zilei de 20 iulie regele Ferdinand trecea în eternitate. Astfel, intra în funcțiune Regența, care a fost alcătuită „fără concursul liber exprimat al națiunii”, după cum avea să declare Iuliu Maniu în ședința Corpurilor legiuitoare din 25 iulie 1927⁴⁸.

În toamna anului 1927, conducerea P.N.Ț. a luat hotărârea să înceapă în întreaga țară o vastă campanie de răsturnare a guvernului liberal, apelându-se la sprijinul tuturor categoriilor sociale. În acest scop, s-a anunțat organizarea primului Congres General al partidului de după realizarea fuziunii, pe data de 20 noiembrie, la Alba Iulia, oraș care reprezenta simbolul reîntregirii neamului românesc. Congresul era conceput și ca o mare întrunire de opoziție față de guvernul liberal și la el urmau să participe un număr foarte mare de cetățeni⁴⁹.

Pe data de 6 noiembrie 1927 are loc o mare adunare la Lugoj, la care au participat peste 4.000 de persoane din întreg Banatul. Pe lângă fruntașii politici locali, de la Centru au participat Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Aurel Vlad, Ștefan Cicio Pop și dr. Ioanițescu. Adunarea a avut loc la hotelul „Dacia” din localitate. Președintele organizației județene din Severin, Caius Brediceanu, l-a propus ca președinte al adunării pe Ștefan Cicio Pop. Printre alții, au luat cuvântul Iuliu Maniu și Ion Mihalache. A fost adoptată o moțiune, în spiritul hotărârilor Conducerii centrale, cu privire la scopul Congresului preconizat a fi organizat la Alba Iulia pe data de 20 noiembrie 1927⁵⁰.

⁴⁶ *Voința Banatului*, nr. 29/1927, p. 3.

⁴⁷ *Gazeta de Duminecă*, nr. 29-30/1927, p. 1; *Voința Banatului*, nr. 30/1927, p. 3.

⁴⁸ Scurtu 1994, p. 81-82.

⁴⁹ Scurtu 1994, p. 84.

⁵⁰ *Voința Banatului*, nr. 46/1927, p. 1-2.

Subsecretarul de Stat de la Interne, Gheorghe Tătărescu, trimite, pe data de 14 noiembrie 1927, o telegramă prefectului Ioan Ossian, care presupunem că era adresată tuturor prefectilor, prin care îl înștiințează de decizia guvernului de a interzice Congresul: „Întrucât congresul partidului țărănesc la Alba Iulia urma să constituie un grav prilej de turburare Guvernul l-a interzis. Nu este exclus ca agenți provocatori să caute să agite populațiunea pe temeiul acestei interziceri”. El cere administrației locale să fie bine informată „prin organele de jandarmerie și poliție asupra unei asemenea eventuale acțiuni” și să ia măsuri „din vreme” pentru a le reprima⁵¹.

În iarna și primăvara anului 1928, la București și în principalele orașe ale țării au avut loc mari adunări politice ale P.N.Ț., cerându-se tot mai insistent demisia guvernului liberal.

Pe data de 7 aprilie 1928, conducerea P.N.Ț. anunța că adunarea de la Alba Iulia, convocată pe data de 22 aprilie era amânată pentru ziua de 6 mai, pentru organizarea ei în condiții cât mai bune. Totodată, s-a hotărât organizarea în aceeași zi, a altor cinci adunări regionale în celelalte provincii istorice: la București, Iași, Cernăuți, Craiova și Brăila⁵².

Comitetul de încartiruire aflat sub președinția fruntașului politic Ioan Pop a organizat 6 sectoare în zona orașului Alba Iulia. Fiecare sector era compus din 10-15 sate. Ioan Pop era secondat de conducătorii celor 6 sectoare: senatorul Candid David din Abrud; Emil Pop, Aiud; Ștefan Pop din Alba Iulia; avocații Medrea Florian și Candin Pop. Încartiruirea intelectualilor s-a făcut în orașul Alba Iulia, iar țăranii în satele din celelalte sectoare, organizate a-i primi pe județe. Sectorul Alba, care cuprindea și suburbiile orașului îi încartiruia pe bucovineni, basarabeni, moldoveni, munteni, olteni și dobrogeni. Sectorul Ighiu încartiruia zona munților Apuseni, Bihorul și o parte a Ardealului de Nord, sectorul Vințul de Jos – Aradul, Hunedoara și Banatul. Sectorul Sebeșul Săsesc – Sibiu, Făgărașul și Brașovul. Sectorul Drâmbari – Târnavele, iar sectorul Teiuș restul. Participanții erau așteptați să sosească pe parcursul zilei de 5 mai. Intrarea în orașul Alba Iulia s-a făcut în dimineața zilei de 6 mai, la orele 8, prin cele 4 intrări ale orașului⁵³.

Pe data de 3 mai 1928, secretarul general al P.N.Ț., Virgil Madgearu, s-a întâlnit cu ministrul de Interne I. G. Duca, căruia i-a adus la cunoștință măsurile luate de autoritățile civile și militare din județul Alba, pe care le considera arbitrare, printre care se găsea și ordinul comandantului Corpului VI Armată de a înăspri starea de asediu. I. G. Duca a declarat că guvernul garanta absoluta libertate a celor 6 adunări ale P.N.Ț.⁵⁴. În aceeași zi, Consiliul de Miniștri a autorizat desfășurarea adunării de la Alba Iulia și a încredințat ministrului de Interne mandatul de a lua toate măsurile de siguranță civile și militare. El l-a numit pe subsecretarul de stat de la Interne, Gheorghe Tătărescu, în funcția de comandant suprem al forțelor guvernamentale. Tătărescu și-a stabilit cartierul general, format din generalii Davidoglu și Chirculescu, colonelul Schipor și șeful de cabinet al lui I. G. Duca, Costel Tătăranu, la Deva⁵⁵.

În județul Hunedoara sufletul acțiunii de mobilizare a cetățenilor pentru a se deplasa la Alba Iulia, la fel ca la 1 decembrie 1918, era nimeni altul decât Aurel Vlad. El se adresează locuitorilor cu următoarele cuvinte: „Simțim cu toții, că mergem cu pași

⁵¹ SJSj AN, F.P.-C., dos. 295/1927, f. 4-6.

⁵² *Patria*, nr. 79/1928, p. 1; nr. 89/1928, p. 3.

⁵³ *Patria*, nr. 96/1928, p. 1; nr. 98/1928, p. 1.

⁵⁴ *Patria*, nr. 96/1928, p. 6.

⁵⁵ *Dimineața*, nr. 7687/1928, p. 2; *Patria*, nr. 97/1928, p. 1.

siguri spre dezastru și pieire, prin urmare nu mai putem sta cu mâinile în sân, ci toți cari iubim acest neam și această țară, avem sfânta datorie a ne pune pe lucru și a începe opera de salvare. Voi, frații hunedoreni, totdeauna ați stat în fruntea acelorora, cari au luptat pentru neam și pentru lege, de aceea și acum vă rog să nu pregetați nici osteneală și nici cheltuială, și ca soldați credincioși ai Partidului Național Țărănesc, să mergeți cu toții la Alba Iulia”⁵⁶.

Secretarul de Stat de la Interne Gheorghe Tătărescu și-a mutat cartierul general de la Deva la Aiud, de unde urmărea evenimentele. În prealabil a întreprins o vizită fulger la Cluj, unde era sediul Inspectoratului de Siguranță al Transilvaniei. Orașul Alba Iulia a fost legat cu Aiudul printr-un aparat telegrafic „Huges”, la fel și cu Capitala. De la Aiud porneau instrucțiunile în toate direcțiile. Toți comandanții de batalioane și regimente erau la dispoziția lui Tătărescu. De la București a fost trimis, în mod special, generalul Davidoglu, care preluase comanda celor 4.500 de jandarmi. Începând cu ziua de 5 mai toate convorbirile telefonice au fost interzise. Astfel, reprezentanții ziarelor românești și străine nu-și puteau transmite informațiile către redacții⁵⁷.

Ziua de 6 mai 1928 a reprezentat o zi de mare însemnătate istorică pentru P.N.Ț. Dimineața, începând cu ora 7, a fost oficiat un Te-Deum în ambele biserici, greco-catolică și ortodoxă, după care fruntașii politici ai P.N.Ț. și reprezentanții presei au asistat la impresionanta intrare în orașul Alba Iulia a participanților. Au început să intre în orașul Alba Iulia grupurile de participanți încolonați pe câte 8 sau 10 rânduri. Prin intrarea dinspre Vințul de jos a venit „cea mai formidabilă coloană de delegați” și anume cea a județelor Hunedoara, Sibiu, Aradul și părțile bănățene, în frunte cu renumitele fanfare din județul Caraș. Ei au ocupat spațiul din zona tribunelor I, IV și V. Din zona dinspre Drâmbari și-au făcut intrarea moșii din Câmpeni, Vidra, Albac, Zlatna, Arad, iar pe poarta a IV-a a intrat coloana care venea dinspre Blaj și Târnave. Intrarea participanților în oraș a durat până în jurul orelor 11. Piața mare a orașului de 69.800 mp, parcul și străzile laterale s-au dovedit a fi neîncăpătoare. Acest episod al intrării în oraș al participanților a fost cel mai emoționant și i-a mișcat inclusiv pe „cei mai sceptici ziariști englezi”⁵⁸. După unele surse la această mare adunare au participat aproximativ 100.000 de oameni⁵⁹.

Evident că guvernul liberal a încercat să minimizeze importanța acestei mari adunări, dar ea a fost, după cum subliniază reputatul istoric Ioan Scurtu, „cea mai mare acțiune de acest fel organizată vreodată de un partid politic din România; ea a dovedit puternica radicalizare a maselor, dorința lor de a lupta pentru înlăturarea guvernului liberal și a impune realizarea unor reforme democratice”⁶⁰.

În perioada mai-noiembrie 1928 asistăm la ofensiva finală asupra guvernului liberal. În urma refuzului Regenței de a da curs hotărârilor adoptate de adunarea P.N.Ț. de la Alba Iulia, Comitetul de direcție al P.N.Ț., întrunit pe data de 28 mai 1928 a dat presei un comunicat, în care anunță că parlamentarii săi nu vor participa la lucrările forului legislativ, deoarece era „ieșit din alegeri ilegale”. Guvernul liberal era declarat ca fiind „dușman al Patriei”. Se făcea un apel la administrația locală, armată și jandarmerie pentru a nu se lăsa scoase din rolul lor constituțional de către un partid politic, în speță P.N.L.⁶¹.

⁵⁶ Apud Orga 2001, p. 391.

⁵⁷ *Patria*, nr. 98/1928, p. 6.

⁵⁸ *Gazeta de Duminecă*, nr. 21/1928, p. 1.

⁵⁹ Scurtu 1994, p. 95.

⁶⁰ Scurtu 1994, p. 98.

⁶¹ *Gazeta de Duminecă*, nr. 25-26/1928, p. 1; *Patria*, nr. 116/1928, p. 1.

Conform planificării, fruntașii P.N.Ț. au început organizarea întrunirilor regionale. Astfel, pe data de 7 octombrie 1928 a avut loc Conferința regională a județelor Arad, Bihor, Timiș, Caraș și Severin, în casa lui Ștefan Cicio Pop de la Arad. Au participat și fruntașii Al. Vaida Voevod și Aurel Vlad, care au luat cuvântul. Scopul adunării se pare că a fost acela de a pregăti Conferința regională, care a avut loc, pe data de 11 octombrie 1928, la Cluj. La Cluj erau prezenți reprezentanții a 18 județe ardelenesti. În discursul său, președintele P.N.Ț., Iuliu Maniu, constată, cu regret, că până în acea zi nu au fost puse în practică de Regență hotărârile adunării și Congresului de la Alba Iulia din data de 6 mai 1928. Au mai luat cuvântul Aurel Vlad, Virgil Madgearu și Alexandru Vaida Voevod. În motiunea adoptată, printre altele, cei prezenți împuterniceau conducerea partidului ca dacă Regența nu demitea guvernul Brătianu „să dea cuvântul de ordine pentru lupta decisivă întru salvarea Națiunii”. După încheierea Conferinței fruntașii partidului au luat cuvântul și din balconul sediului partidului, după care Iuliu Maniu a avut întrevederi cu delegații județelor, ascultând rapoartele președinților de organizații și dându-le instrucțiuni⁶².

În întreg Ardealul au loc mari adunări, în cadrul cărora se cerea insistent Regenței să desemneze un guvern P.N.Ț., condus de Iuliu Maniu⁶³.

Oficiosul P.N.Ț. din Capitală, „Dreptatea” publica un manifest în care se arăta că „adevărata voință a poporului” era pe cale să se realizeze, dar făcea apel la liniște și ordine. În pragul venirii la guvernare, cerea populației să nu se lase influențată de agenți provocatori, care doreau discreditarea P.N.Ț. pentru a nu fi desemnat să guverneze țara⁶⁴.

Pe data de 8 noiembrie 1928 Regența l-a însărcinat pe Iuliu Maniu să formeze noul guvern. La ieșirea de la audiența pe care o avusese, din nou, la Palat, Iuliu Maniu, însoțit de patriarhul Miron Cristea, declara că a fost însărcinat cu formarea noului guvern. Totodată, a făcut un apel la liniște și ordine. Miile de persoane prezente în fața Palatului Regal l-au luat pe noul prim ministru pe brațe și au pornit spre locuința lui, unde au continuat manifestațiile de bucurie. În coloanele ziarului „Cuvântul”, Nae Ionescu sublinia că plecarea guvernului Brătianu nu însemna numai o schimbare de guvern, „ci o prăbușire de sistem”. „O revoluție – spune el – a fost înfăptuită, din fericire pentru noi fără prea mari zdruncinări”. Victoria P.N.Ț. însemna, în concepția lui, „un mare act de dreptate”, care se făcea „conștiinței morale a țării”⁶⁵.

Prin Înaltul Decret Regal 9.781, din data de 10 noiembrie 1928, Iuliu Maniu a fost numit președinte al Consiliului de Miniștri și însărcinat cu formarea guvernului. La orele 12, Iuliu Maniu a prezentat Regenței lista noul guvern⁶⁶, care a depus jurământul

⁶² *Patria*, nr. 220/1928, p. 1 și 3; nr. 223/1928, p. 1 și 6.

⁶³ *Patria*, nr. 244/1928, p. 3 și 5; nr. 245/1928, p. 6.

⁶⁴ *Patria*, nr. 244/1928, p. 1.

⁶⁵ *Patria*, nr. 246/1928, p. 1 și 6.

⁶⁶ Iuliu Maniu a prezentat Regenței următoarea listă ministerială: Iuliu Maniu – președinte al Consiliului de Miniștri; Alexandru Vaida Voevod – ministru de Interne; George G. Mironescu – ministru de Externe; Mihai Popovici – ministru de Finanțe; Grigore Iunian – ministru de Justiție; Nicolae Costăchescu – ministrul Instrucțiunii Publice; Aurel Vlad – ministrul Cultelor și Artelor; generalul Henri Cihoski – ministru de Război; Ion Mihalache – ministrul Agriculturii și Domeniilor; Virgil Madgearu – ministrul Industriei și Comerțului; generalul Nicolae Alevra – ministrul Comunicațiilor; Ion Răducanu – ministrul Muncii, Cooperației și Asigurării Sociale; Sever Dan – ministrul Sănătății și Ocrotirii Sociale; Pantelimon Halippa – ministru de Stat (pentru Basarabia) și ad-interim la Lucrări Publice; Sever Bocu – ministru de Stat (pentru Banat); Voicu Nițescu – ministru de Stat (pentru Ardeal); Teofil Sauciu-Săveanu – ministru de Stat (pentru Bucovina); Ion Lugoșianu – subsecretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri; D.R. Ioanițescu – subsecretar de Stat la Ministerul de Interne; Eduard Mirto – subsecretar de Stat la Ministerul de Interne și Aurel Dobrescu – subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor. *Patria*, nr. 247/1928; Neagoe 1995, p. 95-96; SJBh AN, F.P.A., dos. 15/1928, f. 12.

în aceeași zi, la orele 16, în Sala Tronului. De la Palat, membrii noului guvern s-au deplasat la sediu, unde a avut loc prima ședință a Consiliu de miniștri, sub președinția lui Iuliu Maniu. El a caracterizat în câteva cuvinte activitatea pe care și-o propunea guvernul, „care cată a se desfășura într-un spirit de desăvârșită legalitate, înlăturând ori ce arbitrar”. Tot acum s-a stabilit data noilor alegeri, „astfel, ca Parlamentul nou ales din voința liberă a națiunii să-și poată începe activitatea cât mai curând”. Pentru Cameră a fost stabilită ziua de 12 decembrie, 15 decembrie pentru Senat și 17 decembrie pentru Colegiul consiliilor comunale. Corpurile legiuitoare erau convocate pe data de 22 decembrie 1928.

Până la data de 14 noiembrie 1928 sunt numiți și au depus jurământul noii prefecți de județe⁶⁷, fruntași de seamă ai P.N.Ț. Instalarea lor în funcții au constituit adevărate sărbători locale.

Era un moment important din istoria P.N.Ț., deoarece după aproape 10 ani de lupte politice ale celor două partide, Național și Țărănesc, care au fuzionat în anul 1926, venea și rândul lor să guverneze țara. Iuliu Maniu ajungea în cel mai înalt post pe care îl putea râvni un om politic. Era, de fapt, a doua oară în acest post, dacă socotim că și în perioada 1919-1920 el a fost primul ministru al Transilvaniei, prin funcția de președinte al Consiliului Dirigent, organul conducător executiv provizoriu al provinciei. Totodată, lua sfârșit cea mai aspră campanie opoziționistă de până atunci, începută în anul 1926. Începea o nouă etapă din istoria P.N.Ț., aceea de a pune în practică promisiunile făcute electoratului în timpul opoziției.

În concluzie, se poate afirma că organizația P.N.R.-P.N.Ț. din județul Hunedoara a rămas și în perioada 1922-1928 una dintre cele mai puternice din Ardeal și Banat, cu toate că liderul ei marcant, Aurel Vlad, se autoizolează și trece în linia a doua de decizie în partid. El revine în forță, însă, și în cadrul P.N.Ț. ocupă poziții cheie și chiar ministeriale, în timpul guvernării național-țărăniste, după cum vom vedea în următorul studiu.

Abrevieri

A.N.I.C., F.M.A.I.	– Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Afacerilor Interne.
SJBh AN, F.P.-A	– Serviciul Județean Bihor al Arhivelor Naționale, Fond Prefectura județului Bihor. Prefect-administrative.
SJCj AN, F.V.B.	– Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, Fond Valeriu Braniște.
SJSj AN, F.P.-C.	– Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, Fond Prefectura județului Sălaj. Prefect-confidențiale.
P.N.	– Partidul Național.

⁶⁷ În Ardeal și Banat au fost numiți prefecți de județe următorii fruntași politici ai P.N.Ț.: 1). Ioan Pop – la județul Alba; 2) Iustin Marșieu – Arad; 3) Iosif Maiorescu – Bihor; 4) Aron Suciu – Brașov; 5) Alexandru Bojinca – Caraș; 6) Aurel Stețiu – Ciuc; 7) Adam Popa – Cluj; 8) Nicolae Vlaicu – Făgăraș; 9) Ștefan Rozvan – Hunedoara; 10) Gavril Iuga – Maramureș; 11) Ioan Vescan – Mureș; 12) Vasile Buta – Năsăud; 13) Alexandru Aciu – Sălaj; 14) Andrei Doboși – Satu-Mare; 15) Ionel Mocioni – Severin; 16) Coriolan Ștefan – Sibiu; 17) Victor Munteanu – Someș; 18) Liviu Cigăreanu – Timiș-Torontal; 19) Aurel P. Bănuțiu – Târnava Mare; 20) Zaharia Boilă – Târnava Mică; 21) Nicolae Crăciun – Trei Scaune; 22) Ion Miclea – Turda. *Patria*, nr. 250/1928, p. 1; nr. 251/1928, p. 4.

- P.N.R. – Partidul Național Român.
 P.Ț. – Partidul Țărănesc.
 P.N.Ț. – Partidul Național Țărănesc.
 P.N.L. – Partidul Național Liberal.
 P.P. – Partidul Poporului.

Bibliografie

- Arimia *et al.* 1994 – V. Arimia, I. Ardeleanu, A. Cebuc, *Istoria Partidului Național Țărănesc. Documente. 1926-1947*, București, 1994.
- Dimineața* – *Dimineața* (București), nr. 7687/1928.
Gazeta de Duminecă – *Gazeta de Duminică* (Șimleu Silvaniei), nr. 15/1925; nr. 16, 21-22/1926; nr. 29-30/1927; nr. 21, 25-26/1928.
- Iorga 1981 – N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, vol. IV., București, 1981.
- Manoilescu 1993 – M. Manoilescu, *Memorii*, vol. I, București, 1993.
- Neagoe 1995 – S. Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre – 1995*, București, 1995.
- Orga 2001 – V. Orga, *Aurel Vlad. Istorie și destin*, Cluj-Napoca, 2001.
- Patria* – *Patria* (Cluj), nr. 261/1923; nr. 163, 185, 187/1925; nr. 23, 26, 70, 71, 72, 112, 113, 117/1926; nr. 105, 113, 123/1927; nr. 79, 89, 96, 97, 98, 116, 220, 244, 245, 246, 247, 250, 251/1928.
- Scurtu 1974 – I. Scurtu, *Alegerile parlamentare din mai 1926*, în *StComS*, 1974, p. 227-242.
- Scurtu 1994 – Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București, 1994.
- Solia Dreptății* – *Solia Dreptății* (Orăștie), nr. 4, 18, 20/1925; nr. 16/1926; nr. 30/1927.
- Șeicaru 1963 – P. Șeicaru, *Istoria partidelor național, țărănist și național țărănist*, vol. II, Madrid, 1963.
- Voința Banatului* – *Voința Banatului* (Timișoara), nr. 19/1926; nr. 29, 30, 46/1927.

**National Party Organization Activity and
the National Peasant Hunedoara County during 1922-1928**

Abstract

We continue our study on the activities of the county organization National Party and the National Peasant Hunedoara county, with the period 1922-1928, known in history as the decade brătienistă. Is the period in which the National Party was in opposition, and in the fall of 1928 reaching government.

The period 1923-1926 is characterized by the policy of mergers, reorganization of subsidiaries and numerous partial parliamentary elections, which have proven strength in Transylvania and Banat National Party.

P.N.R.-N.P.P. organization Hunedoara County remained one of the strongest in Transylvania and Banat, although its leader Marcos, Aurel Vlad, the isolate themselves and pass second line of party decision. He is in force, however, and the N.P.P. key positions.

Major political event of this period was the merger of the National Party, led by Maniu with the Old Kingdom Peasant Party, led by Ion Mihalache teacher. By establishing the new party under the name of National Peasant Party, creating the largest mass party in interwar Romania, able to provide rotary government, with Liberal National Party.